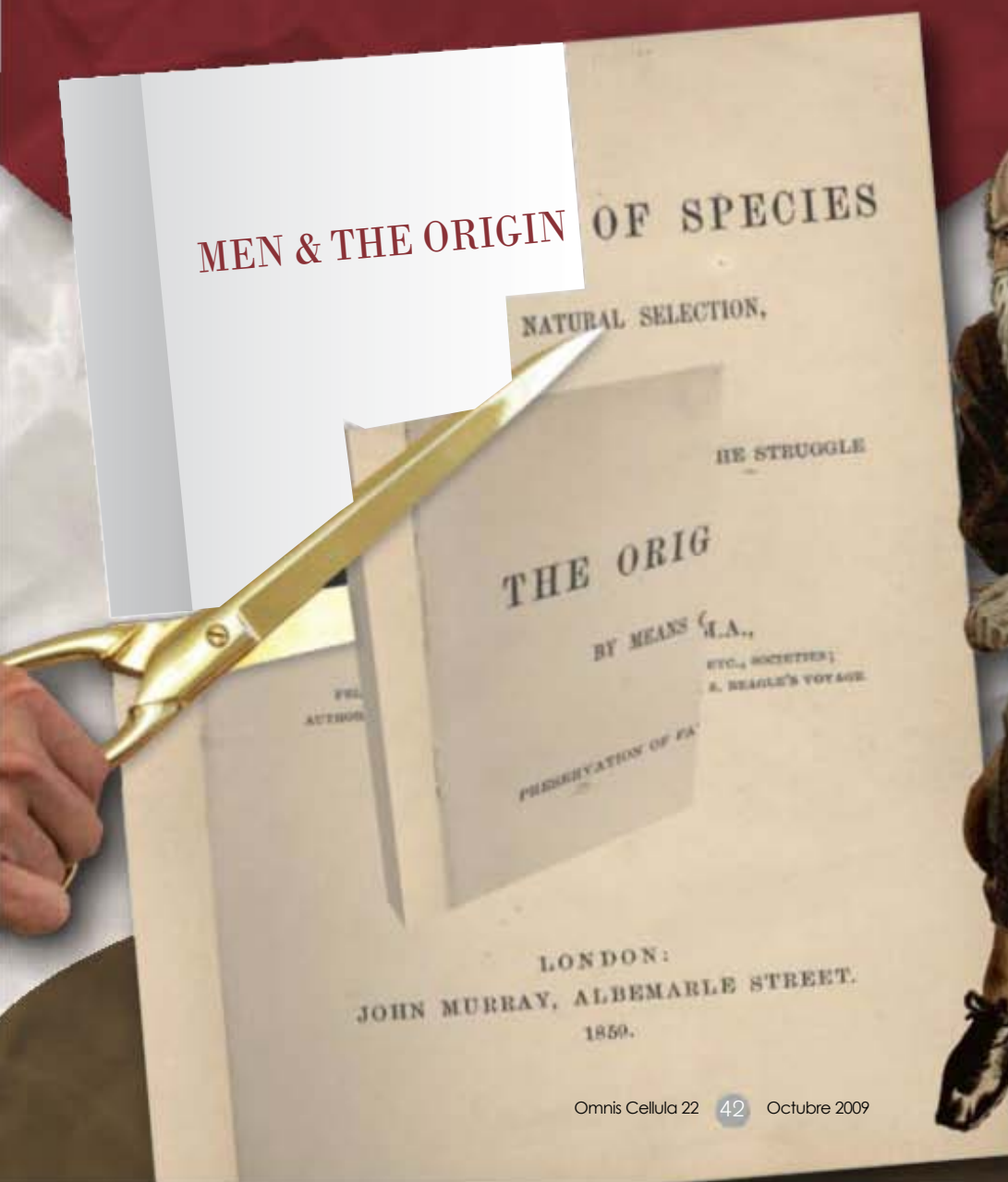

L'evolució de la humanitat i el darwinisme social

«Spencer is a
dozen times
my superior»
Charles Darwin

Des de sempre, els humans han elaborat explicacions sobre l'origen i l'evolució de la humanitat. Ja ho feien, en termes mitològics, abans mateix que existís un concepte clar i diferent d'*humanitat*: quan només existia, en el Paleolític, una noció tribal d'un *nosaltres*, i poca cosa més. Tot simplificant, hom podria dir que quan els romans deixaren de veure's ells mateixos com a tals i els altres com a bàrbars, és a dir, a veure tothom —propi i estrany— com a home, com a ser humà, fou el moment en què sorgí el concepte universal de *raça* o *espècie humana*. Un concepte fins i tot superior a l'elaborat abans per Aristòtil. Heus ací el nostre immens deute amb la filosofia estoica, la més romana de totes, que teoritzà aquesta noció universalista amb una força sense precedents. Fou només mercès al concepte general de *raça humana* —que abolí la distinció entre lliure i esclau, o bàrbar— que la ciència començà a estar en condicions per a bastir hipòtesis —rigoroses, racionals, respectables— per explicar l'evolució de la nostra espècie com a tal, a través dels temps. Calia, doncs, que primer ens destribalitzéssim per poder pensar-nos a nosaltres mateixos històricament, sociològicament, com a espècie. Fou això el que més tard ens ha permès elaborar, lentament, una història natural de l'ésser humà. Una història que encara no és completa, però de la qual sabem avui, del cert, molt més que no pas ahir.

No és la meua intenció descriure aquí l'itinerari seguit en el dur camí per construir hipòtesis sobre l'evolució general de la raça humana. N'hi ha prou de recordar que des de l'època de la Il·lustració, amb pensadors com el filòsof de la història Giambattista Vico, va sorgir una línia, ininterrompuda fins avui, de teories sobre l'estructura mateixa de l'evolució humana que, amb el progrés constant de la ciència social, aniria polint i millorant i, sovint, descartant concepcions anteriors, per produir-ne d'altres cada vegada més versemblants. Els noms de Condorcet, Saint-Simon, Comte, Marx, estan entre els primers que van seguir aquest camí.

L'aparició sobtada el 1859 de *L'origen de les espècies mitjançant la selecció natural*, de Charles Darwin, estava destinada a produir repercussions enormes en aquest corrent intel·lectual: corregiria, una vegada més, i milloraria el que la ciència social anava component a poc a poc amb els elements que subministrava l'arqueologia, la sociologia, l'antropologia física, la història i altres disciplines afins. Per corregir-ho i també per distorsionar-ho en alguns casos. L'evolució de l'evolucionisme no és rectilínia.

El coneixement no seria igual a partir del 1859, quan es va publicar *L'origen de les espècies*. Fins i tot aquells que es deliten a subratllar la dimensió anònima i col·lectiva de l'avenç científic es veuen obligats a acceptar la fulminant aportació d'una sola i senzilla teoria, exposada

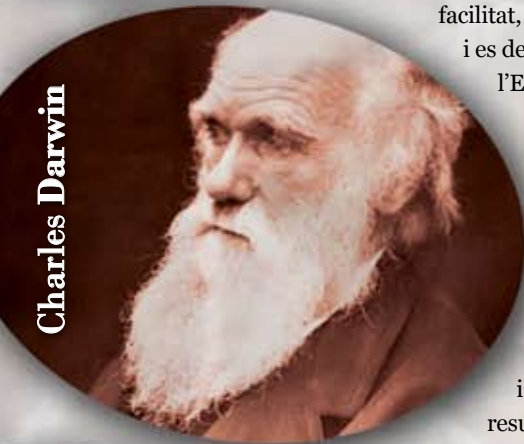
per Charles Darwin. Tot i la novetat radical de la hipòtesi, ni tan sols el mateix Darwin va escapar de la influència de les idees d'altres savis. Així, *L'origen de les espècies* és deutor directe de la ciència social, i en especial de l'obra de Robert Malthus sobre la població humana, amb la seva noció central de lluita per la vida o per l'existència. Més endavant, en la segona obra que va escriure, *L'ascendència de l'home*, del 1871, les idees del seu admirat amic, el sociòleg Herbert Spencer, van pesar amb la mateixa força. L'evolucionisme modern s'arrela en un filòsof com Benito de Spinoza, al segle XVII, així com en el ja mencionat savi napolità Giambattista Vico.

El deute amb la ciència social de l'enlluernadora idea de Darwin va ser saldat immediatament per l'àmplia repercussió que va tenir en les ciències humanes. Estudiosos de tots els àmbits van voler incorporar el descobriment del naturalista anglès a les teories pròpies. La llegenda que Karl Marx va voler dedicar-li *El capital* té poc fonament, però en canvi sí que és cert, com va afirmar Friedrich Engels quan va voler igualar l'abast de l'aportació marxista a la darwinista, que l'admiració que va tenir per Darwin va ser immensa. Aquesta admiració va sorgir en totes les ciències socials, des de l'etnologia fins a la politicologia, des de la sociologia a la història, un afany per incorporar un evolucionisme ajustat

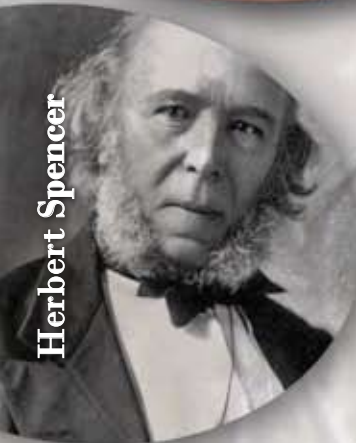

Robert Malthus

Charles Darwin

Herbert Spencer

a nocions com les de selecció natural, lluita per la vida i supervivència dels més ben dotats, a les interpretacions més científiques de la societat humana. Retrospectivament, avui contemplem l'aportació de tot aquest corrent complex amb un lleu escepticisme. Però el tribut més gran que li retem no es troba en el rebuig, sinó en l'aparició d'un neoevolucionisme sociològic molt més cautelós, més rigorós i més grandiosos en ambicions, que està produint aportacions interessants.

La gravetat de fenòmens com l'aportació de Darwin —o la de Marx o la de Freud— recau en la facilitat, potser inevitable, amb què es transforma i es degrada a mera ideologia. Si el missatge de l'Evangeli de sant Mateu mai no va impedir l'horror de la Santa Inquisició, tampoc el de Darwin —que no és un missatge moral— va impedir que ben aviat fos tergiversat per tiris i troians. Un bon grapat de tiris —capitans d'indústria, depredadors capitalistes de terres verges, fabricants privats d'armament— van considerar que la riquesa i la preeminència de què gaudien era el resultat de la seva superioritat natural en la lluita per la vida, i van apel·lar al nom de Darwin per justificar-se. En els extrems de l'aberració, elements feixistes o feixistoides es van autodefinir com a elits superiors (en què?, en barbàrie?) per justificar la destrucció de la democràcia. Hi va haver un darwinisme social vulgar que va descendir als inferns. Tampoc l'esquerra socialista es va salvar del tot d'aquest desastre: sabem que els abusos de l'eugenèsia a Escandinàvia, influïts per una entesa errònia que la selecció natural havia de ser complementada per l'artificial i la planificació biològica de la població, va produir estralls que cal recordar, en cap cas oblidar.

És important recordar que, per desgràcia, el darwinisme social vulgar —que res no té a veure amb la ciència social— no és cosa del passat. Així, durant la llarga fase neoliberal i neoconservadora que ha conduït a la present recessió econòmica vivíem en un neodarwinisme social vulgar, larvat

i inconfessable, en el qual, gairebé sempre de manera privada, persones responsables acceptaven les disfuncions —és a dir, els danys, les pèrdues— de la dinàmica econòmica i, en gran mesura, política, amb la resignació que era un procés presumptament natural del qual sortiríem tots guanyant amb el triomf dels més competitius, més ben dotats, més potents i més eficaços. Tot plegat sense corregir, per imperatiu moral, i encara que fos de manera reformista i pacífica, les injustícies del món i la desigualtat d'oportunitats que pateix la majoria de la raça humana.

Ha arribat el moment de desvetllar l'enigma que s'amaga en aquest nus complicat, i immensament influent, d'idees que cobreix el darwinisme social. És hora d'assenyalar quines entre totes són perniciosos, acientífiques o completament falses. I quines, sense cap dubte, responen a una aproximació agradable a la sempre inabastable veritat.

Un cop entrat el segle XXI, el missatge d'aquells que s'han esforçat per alliberar-lo de tota mitologia i tota escatologia pseudocientífica i intenten elaborar-ne una visió estructurada i lògica, inspirada no obstant això, sempre, pel respecte als fets, a les dades, no s'ha perdut en el no-res. La sociologia evolucionista té avui pocs cultivadors, però molt extraordinaris, persones que recomponen la història de la humanitat com un tot sotmès a regularitats internes de desenvolupament —com a mínim des de la transició de la raça humana des d'un univers de signes, comú a tots els animals, a un univers de símbols, privatiu de la nostra espècie. La nostra és l'única que, dotada de cultura simbòlica, evoluciona a través dels mil·lennis sense que evolucioni la nostra pròpia espècie i el seu genotip.

Des d'aquesta cantonada només puc invitar els lectors que explorin el que s'ha realitzat i continuen realitzant els sociòlegs contemporanis de l'evolució, els neoevolucionistes socials, en aquest terreny fèrtil. És fàcil d'accedir-hi. Es troba, com s'acostuma a dir, en les millors llibreries. I

Ernest Gellner, *Plough, Sword and Book: The Structure of Human History*

J.A. Schumpeter, *A History of Economic Analysis*

Salvador Giner, *Historia del pensamiento social*

Jared Diamond, *Collapse*

Friedrich Engels, *Els orígens de la família, de la propietat privada i de l'Estat.*

Herbert Spencer, *The Study of Sociology*

Gerhard Lenski, *Ecological-Evolutionary Theory*